

Нова культура

ПАПА ФРАНЦИСК

31 БЕРЕЗНЯ 2021

Фрагмент енцикліки Папи Франциска «Fratelli tutti» («Усі — брати») про братерство й соціальну приязнь.

Розарій святої Бернадетти Субіру. Фото: Lawrence Lew OP

Нова культура

215. «Життя, попри всі його конфлікти, — це мистецтво зустрічі»¹. Я не раз закликав розвивати культуру зустрічі, здатну подолати діалектичні протиставлення між людьми. Такий спосіб життя творить багатогранник із численними поверхнями, розмаїтими сторонами, які, проте, складаються в єдність, багату на нюанси, адже «ціле перевершує частину»². Багатогранник — це образ суспільства, де відмінності співіснують, доповнюючи, збагачуючи та просвітлюючи одна одну, хай навіть посеред суперечок і сумнівів. Адже від кожного можна чогось навчитися; ніхто не нікчемний, ніхто не зайвий. А це значить, що треба залучати периферію. Її мешканці мають інші погляди, вони бачать аспекти реальності, не помітні у центрах, де сильні світу цього ухвалюють найважливіші рішення.

Зустріч, що стає культурою

216. Слово «культура» вказує на щось, чим просотаний люд, його найглибші переконання та стиль життя. Говорячи про «культуру» люду, мають на увазі не просто ідею чи абстракцію. Ідеться про його прагнення, ентузіазм і, врешті-решт, властивий йому спосіб життя. Тому слова «культура зустрічі» означають, що ми як люд охоплені прагненням зустрічатися, шукати точок дотику, будувати мости, планувати щось, до чого будуть залучені всі; що зустріч стає натхненням і способом життя. Суб'єкт цієї культури — це люд, а не окрема частина суспільства, яка прагне вгомонити всіх інших за допомогою професійних прийомів і медійних засобів.

217. Соціальний мир вимагає тяжкої, ремісничої праці. Легше було б обмежити свободи й затерти відмінності, застосувавши трохи кмітливості й ресурсів. Але такий мир, позірний і ламкий, не був би плодом культури зустрічі, не міг би спертися на неї. Інтегрувати відмінності значно складніше й забарніше, проте лише це — гарантія справжнього, тривкого миру. Миру не можна досягти, згромадивши самих лише бездоганних людей, бо ж «навіть особи, яких можна критикувати за помилки, здатні запропонувати щось, чим не варто нехтувати»³. Миру не вдасться збудувати, замовчуючи суспільні вимоги та придушуючи невдоволення, бо ж він — це не «згода “на папері” і не ефемерний спокій для щасливої меншості»⁴. Важливо давати рух *процесам* зустрічей, процесам, що творять люд, спроможний прийняти відмінності. Спорядімо ж наших дітей бронею діалогу! Навчімо їх доброму змаганню в зустрічі!

Схильність визнати іншого

218. Для всього цього потрібне вміння визнавати право іншого бути собою — і бути іншим. Спираючись на таке визнання, що стало культурою, можна укласти суспільний договір. А там, де його бракує, ширяться тонкі способи позбавити іншу людину значення, відкинути її, не визнавати за нею жодної суспільної цінності. За позірною відмовою від очевидних форм насильства часто ховається інше, витонченіше насильство: зневага до всіх, хто якимось відрізняється, особливо якщо вони стоять на заваді чийсь інтересам.

219. Якщо певна частина суспільства претендує на використання всього, що може запропонувати світ, ніби не існує ніяких бідних, то якоїсь миті це матиме наслідки. Ігнорувати існування та права інших людей означає рано чи пізно накликати прояви насильства, часто несподівані. Мрії про свободу, рівність і братерство можуть залишатися суто формальністю, якщо не поширюються на всіх. Тому йдеться не лише про пошук зустрічі між тими, хто наділений різними формами економічної, політичної чи академічної влади. Справжня суспільна зустріч залучає в діалог культурні форми, які репрезентують більшість людності. Часто трапляється, що хороші пропозиції не знаходять підтримки у найбідніших верств, бо подані в культурній облямівці, яка для вбогих чужа і з якою вони не можуть ідентифікуватися. Отже, реалістичний і всеохопний суспільний договір також має бути «культурним пактом», який із повагою приймає різні світогляди, культури та способи життя, що співіснують у суспільстві.

220. Наприклад, автохтонні народи не опираються прогресові — проте їхнє бачення прогресу інше, значно гуманістичніше за сучасну культуру розвинених народів. У центрі цього бачення не стоять можновладці, що прагнуть створити для себе рай на землі. Нетерпимість і презирство до корінних народних культур — це справжня форма насильства, властива позбавленим доброти «моралістам», які живуть, засуджуючи інших. Не вдасться досягти автентичних, глибоких і сталих змін, не ґрунтуючись на різних культурах, переважно тих, які належать убогим. Культурний пакт відмовляється розуміти ідентичність певного місця як щось монолітне й вимагає поваги до розмаїття, пропонуючи кожному нагоди для розвитку й соціальної інтеграції.

221. Цей пакт також вимагає визнання спільного блага. Ніхто не може ні володіти всією істиною, ні задовольнити всю повноту своїх бажань: ті, хто посягає на це, нищать інших осіб через заперечення їхніх прав. Пошуки позірної толерантності мають поступитися місцем діалогічному реалізму осіб, які тривають у вірності своїм принципам і визнають за іншими право на те саме. Ось справжнє визнання іншої людини, можливе лише через любов: поставити себе на місце іншого, щоб досягнути, що саме в його інтересах і мотиваціях справжнє чи бодай зрозуміле.

Повернути поштивість

222. Споживчий індивідуалізм призводить до численних несправедливостей. Інші люди стають на заваді солодкому супокою, тож їх починають сприймати як тягар. Так зростає агресія, якої тільки більшає — аж до немислимих рівнів — у часи криз, катастроф і негараздів, коли виникають настрої «рятуйся, хто як може». Та навіть у цих ситуаціях можна обрати поштивість і доброту. Є люди, які так і роблять — і стають зорями на темному небі.

223. Святий Павло називає один із плодів Святого Духа грецьким словом «chrestotes» (Гал 5, 22): це стан душі, у якому немає суворості, грубості, жорстокості, тільки поштивість і ніжність, підтримка й утіха. Людина, наділена цим даром, допомагає зробити існування інших стерпнішим, особливо коли вони згинаються під тягарем проблем, криз і тривоги. Таке ставлення набуває різних форм: поштивості у взаєминах, піклування про те, щоб не скривдити словами чи вчинками, зусиль, спрямованих на полегшення чужих тягарів. Річ у тім, щоби «промовити підбадьорливі слова, які зміцнюють, додають сили, утішають, надихають» — тобто слова, які «не принижують, не засмучують, не дратують, не виявляють погорди»⁵.

224. Поштивість — це звільнення від жорстокості, яка іноді проникає в людські стосунки, від тривоги, яка заважає думати про інших, від шаленої нагальності, у якій легко забути, що інші також мають право бути щасливими. Сьогодні нечасто вдається знайти час і сили, щоб зупинитися, щоб добре поставитися до інших, сказати «будь ласка», «даруйте», «дякую». Проте час від часу стається диво доброї людини, яка відкладає свої турботи й нагальні потреби, щоб зауважити когось, підтримати добрим словом, створити простір для чуйності посеред безміру байдужості. Докладаючи таких зусиль щодня, можна створити здорову спільноту, якій вдасться долати непорозуміння й запобігати конфліктам. Практика поштивості — це не другорядна деталь, не поверховий буржуазний дріб'язок. Ідеться про шану та повагу, які, стаючи суспільною культурою, провадять до глибокої трансформації життя, соціальних відносин, способу обговорення та змагання ідей. Це полегшує пошук порозуміння й відкриває шляхи там, де роз'ятреність зруйнувала б усі мости.

З італійської переклав Олексій Браславець.

Переклад створено за підтримки проєкту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

Примітки

1. Вінісіус ді Морайс, «Samba da Bênção» із платівки «Um encontro no Au bon Gourmet» (2 серпня 1962)
2. Апостольське повчання «Evangelii gaudium» (24 листопада 2013), 237: AAS 105 (2013), 1116.
3. Там само, 236: AAS 105 (2013), 1115.
4. Там само, 218: AAS 105 (2013), 1110.
5. Апостольське постсинодальне повчання «Amoris laetitia» (19 березня 2016), 100: AAS 108 (2016), 351.